

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Το κωμικό και η Ποιητική της Ανατροπής

Ενότητα 3: Σατιρικό προσωπείο: το παράδειγμα του Διονυσίου Σολωμού

Κατερίνα Κωστίου
Τμήμα Φιλολογίας

ενότητα 3

**Σατιρικό προσωπείο: το παράδειγμα
του Διονυσίου Σολωμού**

Σκοπός της Ενότητας 3

Σκοπός της ενότητας 3 είναι να δείξει, παραδειγματικά, πώς λειτουργεί μια προσφιλή τεχνική της σάτιρας, η χρήση σατιρικού προσωπείου, σε επίπεδο συγγραφικής πρακτικής και ερμηνευτικής δραστηριότητας.

Για τον σκοπό αυτό έχει επιλεγεί ένα ιδιότυπο ποίημα ενός εμβληματικού ποιητή που υπήρξε όχι μόνο κορυφαίος λυρικός αλλά και έξοχος σατιρικός: «Το όνειρο» του Διονυσίου Σολωμού.

Περιεχόμενα της Ενότητας 3

- Ανάγνωση του ποιήματος «Το όνειρο».
- Διερεύνηση των πραγματολογικών στοιχείων του ποιήματος.
- Μελέτη του ιστορικού πλαισίου της εποχής.
- Εκ του σύνεγγυς ανάγνωση του ποιήματος.
- Εντοπισμός των σατιρικών και ειρωνικών τεχνικών.
- Προσδιορισμός και διερεύνηση της λειτουργίας των διακειμένων.
- Διερεύνηση της σατιρικής στόχευσης.
- Προσδιορισμός της θέσης του ποιήματος μέσα στο σύνολο του έργου του Σολωμού και κυρίως του σατιρικού του έργου.

Περιγραφή Ενότητας 3

Στην ενότητα 3 επιχειρείται ο προσδιορισμός της λειτουργίας ενός πολύ δημοφιλούς συγγραφικού εργαλείου, της σατιρικής persona/σατιρικού προσωπείου. Με παράδειγμα ένα σημαντικό ποίημα, «Το όνειρο» του Διονυσίου Σολωμού, όπου χρησιμοποιείται ένα ιστορικά προσδιορισμένο προσωπείο, του Ζακύνθιου σατιρικού ποιητή Νικολάου Κουτούζη, γίνεται προσπάθεια να διαφανεί μια βασική λειτουργία του πολύπλοκου μηχανισμού του σατιρικού προσωπείου.

Συγκεκριμένα μέσα από εκ του σύνεγγυς ανάγνωση του ποιήματος διερευνάται το ιστορικό πλαίσιο ώστε να εντοπιστεί ο σατιρικός στόχος, η διακειμενική σύσταση του ποιήματος, όσον αφορά τον Νικόλαο Κουτούζη και το «Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας» του Σαίξπηρ και αποτιμάται η σατιρική φωνή του Σολωμού σε σχέση με το λυρικό του εκτόπισμα.

«Το Όνειρο» 1826

Διονυσίου Σολωμού, *Άπαντα*, τ. Α', επιμέλεια-σημειώσεις
Λίνου Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1979, 291-298.

Το όνειρο

Εις την ώρα που σκιασμένος
και παράξενα ντυμένος
βγαίν' ο κλέφτης για να κλέψη
κι ο φονιάς για να φονέψη—
5 Σ' άλλους τόπους εννοώ
κλεψιές, φόνους, κι όχι εδώ —
είδα έν' όνειρο μουρλό,
και θα το διηγηθώ.

Μες στο νου μου η ψεσινή, 10
η περίφημη θανή,
μιά εντύπωση είχε αφήσει,
π' ο καιρός δε θα τη σβήση·
και στον ύπν' ο λογισμός μου
15 την ξανάφερεν ομπρός μου.
Στ' όνειρό μου αγρίκαα πάλι
τον παπά Τσετσέ να ψάλλη,
με την τάξη τσ' Εκκλησίας·
όμως έκαν', εξ αιτίας
20 τ' όνειρού μου του μουρλού,

τη φωνή του κουνουπιού.
Πλήθος έβλεπα λαμπάδες
και καπίτολα· οι παπάδες,
τα φελόνια φορεμένα,
ποιος καινούρια, ποιος σχισμένα, 25
σοβαρά περιπατώντας,
τη λιρόνα μελετώντας,
ξαστοχούν τον πεθαμένο
κι έχουν το κερύ σβημένο.
Έκαναν φωνές και γέλια 30
τα παιδιά με τα βατσέλια·
κι ο καπνός του μοσχολίβανου
από τα λιβανιστήρια
έμπαινε στα παρεθύρια.
Πολλοί άνθρωποι ακολουθούσαν 35
και περίλυπα ετηρούσαν,
γέρνοντας τες κεφαλές τους
και μιλώντας για δουλειές τους.
Αλλά στα καμπαναρία
40 δεν είν' τέτοια αδιαφορία·

Οι καμπάνες πλερωμένες
έκαναν σαν βουρλισμένες.
Κι αφού είδα, ένα προς ένα,
ούλα εκείά που 'χα ιδωμένα,
τρέχει τ' όνειρο και μπαίνει 45
μέσα στη Φανερωμένη.

Ήτανε στην εκκλησία
λίγο φως και πολλή ερμία·
και κοντά στο ξυλοκρέβατο
ξάφνου αγρίκησα να βγει 50
ένα σκούξιμο μακρύ.
Ότι ελόγιασα πως θα 'ναι
από τόσους ένας κάνε
που ελυπήθηκε και σκούζει...
νά σου ο ίσκιος του Κουτούζη! 55
Καθώς πάντα εσυνηθούσε,
όμορφα ρούχα φορούσε,
κι έδειχνε καμαρωτά
το καπέλο του στραβά.

Εις το πονηρό του χείλο, 60
π'όσκιαζεν οχθρό και φίλο,
έβλεπα με θαυμασμό
που 'χε ακόμα το πικρό,
το συνηθισμένο γέλιο,
ξαστοχώντας το Βαγγέλιο· 65
ετριγύρισε κομμάτι
εις του Χάρου το κρεβάτι·
αλλά βλέποντας εκεί
το καπέλο, το σπαθί,
που 'ν' σημεία της αρχοντιάς, 70
εσταμάτησ' ο παπάς·
και καλά κοιτάζοντάς τα
κι όμορφα σηκώνοντάς τα
εις την κάσα τα χτυπάει
και τ' ακόλουθ' αρχινάει 75
το κορμί του συχνοσειώντας
και τα λόγια αργοπορώντας:

— «Καλά κάμαν και σ' τα βάλανε
εδώ πάνου, όταν σ' εβγάλανε!

Μά το ναις, οπού σου πρέπει, 80
εις την ύστερή σου σκέπη,
μπρος στον κόσμο να κρατείς
τα σημάδια της τιμής!
Μ' αυτά τα ίδια εγώ σε είδα
που κυρίευες την πατρίδα· 85
το θυμούμαι (οϊμένανε!)...
Επειδή δε μ' απομένανε,
εκαθόμουνα ο φτωχός
εις τη γάτα μου ομπρός,
κάνοντάς της χάιδια χίλια, 90
και σαν ν' άκουε της εμίλεια:
Μωρή γάτα, τί σου φαίνονται
τέτοια πράματα; Απομένουνται;
Να 'ν' ο Γιάννης εις το σπίτι,
με τον άλλο ξεκληρίτη, 95
στην καθίγλα να προσμένουν
ούλους τσ' άρχοντες που μπαίνουν
και ξανοίγουν, ενώ σκύφτουνε
με τα ταπεινά κεφάλια,
πλεζονιές και κατρογυάλια; 100

Νιάι μου, να σε χαρώ,
έχω πίκρα και καημό
να τους βλέπω τσου καημένους
κυριακάτικα ντυμένους
στες καθίγλες να καθίζουν 105
και τα ρούχα τους να χρίζουν! –
Τέτοια τση 'λεγα· αλλά τώρα,
οπού σ' εύρηκε η κακηώρα,
πες, ποιά στόματα σ' εκράξαν
και ποιά στήθη αναστενάξαν; 110
Α δε σ' έκλαψαν, εγώ
σαν παπάς τσου συχωρώ.
Ω! φωνάξετε, Καιροί,
που τον είδατε κριτή,
τί καλό 'χει γεναμένο, 115
κι ευθύς φεύγω και σωπαίνω!»–
Έτσι λέοντας μεγαλώνει
τη φωνή του και θυμώνει:
«Μα καλό 'ναι πλούσιος να 'σαι,
και ποτέ να μη θυμάσαι 120
πως στους δρόμους αϊλογάνε
κάποιοι μαύροι που πεινάνε;

Όταν έπλασαν τα χέρια, που σκορπίσανε τ' αστέρια, του θνητού τα σωθικά, (και τα πλάσανε καλά), 125	και του αμόλαες κερατίδια! Κι έτσι δα, με τέτοιους φόνους, για σαράντα πέντε χρόνους, παντελώς δεν είναι θάμα, μήτε αλλόκοτο το πράμα, 150
πρώτ' απ' όλα τ' άλλα πάθια τσου έχουν βάλει τη Συμπάθεια· και την έδιωξες εσύ, σαν τη χήρα τη φτωχή, 130	αν εσύφθασες να κρύψεις, απ' τους φόβους για να λείψεις, το σωρό του χρυσαφιού σου και στες τράβες του σπιτιού σου. Μα της φτώχειας η κατάρα, 155
απ' τη νιότη σου την πρώτη, για να βάλεις τη Σκληρότη· αυτή σ'όλεε να ζητάς το ψωμί της φτωχουλιάς, και το διάφορο να θες 135	δυστυχότατη τρομάρα, θα πλακώσει την ψυχή σου σαν η πλάκα το κορμί σου. Κοίτα αν είν' Δικαιοσύνη εκεί πάνου, για να κρίνει! 160
τρεις και τέσσερες φορές. Κι ο φτωχός, αποριμένος, σ' εσέ 'ρχότουν τρομασμένος, για να πει με το θλιμμένο χείλο: Το 'χω πλερωμένο! 140	Δεν ηθέλησε ν' αφήση το κορμί σου να ψοφήση εισέ δρόμο ή σε καλύβα, μα στην κάμαρη του Σκλίβα! Εκεί σ'όμενε να φθάσης, 165
Και στα πόδια σου να ρίξει κλάψες μύριες, και να δείξει τ' αχαμνά τα γερατειά του, τη γυναίκα, τα παιδιά του, και του ρούχου τα ξεσκλίδια· 145	και το λογικό να χάσης, –το παλιό το σπίτι αφήνοντας, εις τ' οποίο κάποιος εμπήκε,

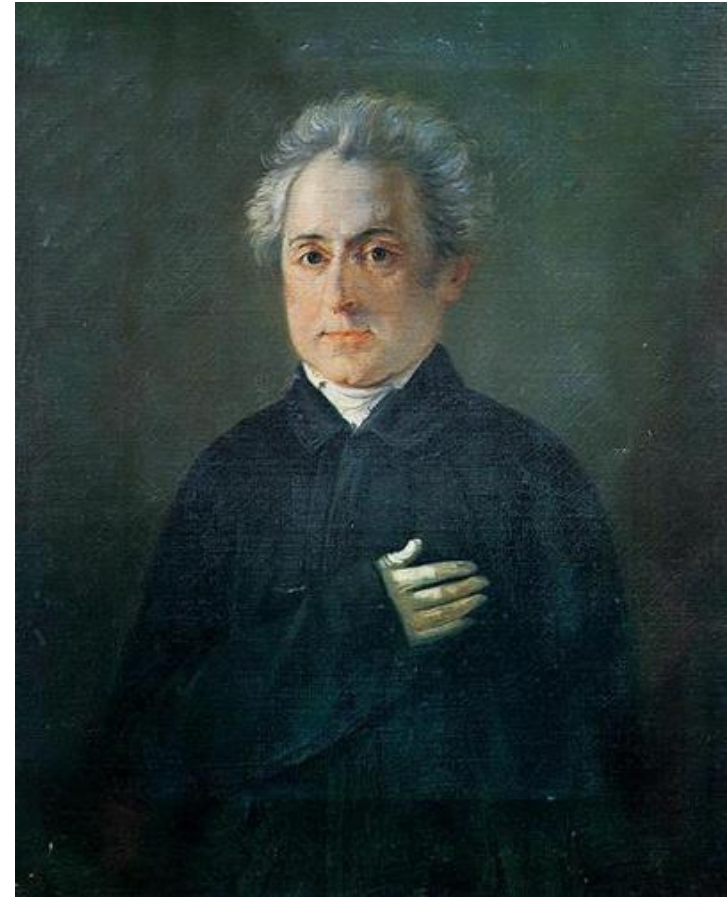
που πουλιό του δεν εβγήκε.
(Σκάψε, Ρώμα, για να ιδης
μη τα κόκαλά του βρης). – 170
Εκεί, ενώ σ' αυτό το σπίτι
εκοπίαζες με τη μύτη,
κάνοντας σαν τα παιδάκια,
όταν φκιάνουν φουσουνάκια, 175
σου σηκώναν κάποιοι τσάφοι
το κλεμμένο το χρυσάφι·
εκεί εστέκαν, ενώ σ'όβγαινε
του θανάτου ο γογγυσμός,
τον αγρίκουναν, κι ετρέμανε 180
μη δεν ήτανε ο στερνός.
Κάνε εμπόρειες απ' το βιο σου,
έπειτ' απ' το θάνατό σου
και της φτωχουλιάς ν' αφήσης
και τα στόματα να κλείσης. 185
Αλλά ο Διάολος εφάνηκε
στο πλευρό σου αδερφικάτα,
όταν έγγραφες τη διάτα·
και το χέρι σου τηρώντας
και σκληρά χαμογελώντας, 190
ετραγούδουνε: Ω φτωχοί,

που γυρεύετε ψωμί,
κάθε λύπη τώρα αφήστε
και σε λίγο θα πλουτίστε·
γραιοί σκλάβοι, ακαρτερείτε· 195
γιατ' ευθύς θα λυτρωθητε·
τες καδίνες θα πετάξτε,
εις τη Ζάκυνθο ν' αράξτε,
εις το μνήμα του να ορμήστε
και την πλάκα να φιλήστε. – 200
Κι έτσι μ' όλο σου τ' ασήμι
μνέσκεις άκλαφτο ψοφίμι·
όπως έζησες πεθαίνεις
κι εκεί μέσα ο ίδιος μένεις,
με ξεμυτερά τα νύχια 205
μαθημένα στα προστύχια·
θέλω να σε ιδώ, σκυλί!

Κι έτσι λέοντας, το σπαθί,
το καπέλο, του πετάει,
και στην κάσα ευθύς χουμάει· 210
ο παπάς εκεί γυρμένος
και στα χείλα του αφρισμένος
πολεμάει να την ανοίξη·

κι ότι αρχίνησε να τρίξη,
εγώ πόλεα μην ορμήση
και το λείψανο χτυπήση,
τρέχω γλήγορα κοντά
για να πω: Μωρέ παπά!
είναι ο μαύρος πεθαμένος!
Αλλά εξύπνησα ιδρωμένος.

215

Πηγή φωτογραφίας

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Solomos_portrait_4.jpg

Πηγή ποιήματος

http://www.greek-language.gr/Resources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=10&text_id=2012

Ο χρόνος, ο τόπος, τα προσώπια

Ιωάννης Μαρτινέγκος
και Αντώνιος Μαρτινέγκος

Γόνοι πλούσιας αριστοκρατικής οικογένειας, αλλά νόθοι, άρα δίχως τίτλο ευγενείας.

Πλούσιοι λόγω τοκογλυφίας έπαιξαν σημαντικό πολιτικό ρόλο στην ιστορία της Ζακύνθου το τέλος του 18^{ου} αιώνα.

Δραστήριοι δημοκρατικοί. Ο Αντώνιος διετέλεσε μέλος του Προεδρείου του Δήμου το 1797. Διεκδίκησαν τίτλο ευγενείας ανεπιτυχώς.

Για εκδίκηση ξεσήκωσαν τους δημοκρατικούς και τους χωρικούς εναντίον των αρχόντων και προκάλεσαν αναταραχή. Το 1799 ο Ιωάννης οργάνωσε με τον Στυλιανό Στραβοπόδη συνωμοσία για τη σφαγή των ευγενών.

Το έμβλημα της Επτανήσου
Πολιτείας (1800-1807)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Septinsular_republic_flag1800-1807.jpg

Ο χρόνος, ο τόπος, τα προσώπια

Με την εϋνοια των Ρώσων κυβέρνησαν ουσιαστικά το νησί στα πρώτα χρόνια της ημιανεξάρτητης, υπό ρωσοτουρκική κηδεμονία Επτανήσου Πολιτείας. Όταν η Πολιτεία κινήθηκε εναντίον τους οργάνωσαν πραξικόπημα με πρωταγωνιστή έναν αξιωματικό του αγγλικού στρατού, τον Ιάκωβο Κάλλεντερ.

Κυβέρνησαν ανενόχλητοι επτά μήνες καταργώντας την αριστοκρατία.

Ύστερα από διαβουλεύσεις της Ρωσίας, Τουρκίας, Αγγλίας και Επτανήσου Πολιτείας αποκαταστάθηκε η τάξη και οι ευγενείς επανέκτησαν το προνόμιό τους.

Οι Μαρτινέγκοι αμνηστεύτηκαν και εξακολούθησαν την πολιτική τους δράση. Το 1820 κατηγόρησαν τον Αντώνιο στον Άγγλο αρμοστή των Ιονίων Maitland ότι υποκίνησε ταραχές εναντίον των αγγλων και φυλακίστηκε.

Ο Αντώνιος πέθανε το 1836. Ο Ιωάννης τον οποίο αφορά το ποίημα πέθανε στις 25 Οκτωβρίου 1826.

Το ποίημα του Σολωμού κυκλοφόρησε ανώνυμο και χειρόγραφο την επομένη του θανάτου του Μαρτινέγκου.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Εωσφόρος* [Κέρκυρα] στις 25 Οκτωβρίου του 1858.

Νικόλαος Κουτούζης (1741-1813)

Ιερέας, ζωγράφος και σατιρικός ποιητής.

Προπάντων υπήρξε ιδιόρρυθμη και σύνθετη προσωπικότητα.

Σπούδασε ζωγραφική στη Βενετία και διακρίθηκε όχι μόνον για τις δυτικότροπες αγιογραφίες του, αλλά και για ο καινοτόμο πνεύμα του σε όλες του τις δραστηριότητες.

Ορθώθηκε απέναντι σε κάθε είδους εξουσία.

Η Επτανησιακή σχολή

Η Επτανησιακή Σχολή αποτελεί το πρώτο ελληνικό καλλιτεχνικό ρεύμα με σαφείς δυτικοευρωπαϊκές επιρροές, το οποίο εμφανίστηκε στα Επτάνησα στα μέσα του 17ου αιώνα και διήρκεσε μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα περίπου.

Από τον 17ο έως τον 19ο αιώνα τα Επτάνησα βρέθηκαν διαδοχικά υπό **ενετική, γαλλική και αγγλική κατοχή**. Η σχετική ελευθερία που απολάμβαναν, η οικονομική τους ευμάρεια και οι πολιτιστικές σχέσεις τους με την κοντινή Ιταλία συνετέλεσαν ώστε να γίνουν ο χώρος όπου γεννήθηκε η ελληνική ζωγραφική και κυρίως η στροφή από τη βυζαντινή παράδοση στη Δύση.

Ο Νικόλαος Κουτούζης αναδείχθηκε στον σημαντικότερο εκπρόσωπο της Επτανησιακής Σχολής.

Οι δάσκαλοι και οι μαθητές

Νικόλαος Δοξαράς, *Το γενέσιον της Παναγίας* (18ος αιώνας). Λάδι σε μουσαμά, 400 εκ. x 300 εκ. Βυζαντινό Μουσείο Ζακύνθου.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Birth_of_Virgin_Mary_by_Doxaras.jpg

Τα πρώτα δείγματα της δυτικότροπης Επτανησιακής Σχολής εμφανίστηκαν στις διακοσμήσεις των οροφών των εκκλησιών, γνωστές ως «ουρανίες». Πρωτοπόροι σ' αυτήν την αλλαγή στάθηκαν ο Παναγιώτης Δοξαράς (1662-1729) και ο Νικόλαος Δοξαράς (1700/1706-1575) δάσκαλος του Κουτούζη. Ο Νικόλαος Δοξαράς το 1754 ανέλαβε να ζωγραφίσει το σοφίτο του Ναού της Φανερωμένης στη Ζάκυνθο, που δυστυχώς καταστράφηκε στους σεισμούς του 1953, με εξαίρεση ένα μόνον τμήμα που φυλάσσεται στο Μουσείο Ζακύνθου. Στην εκκλησία αυτή έμελλε να θαφτεί ο μαθητής του, ο ιερέας Νικόλαος Κουτούζης.

Η Παναγία Φανερωμένη της Ζακύνθου

Η εκκλησία αυτή βρίσκεται προς το νότιο μέρος της πόλης της Ζακύνθου στη συνοικία του Άμμου. Κτίστηκε μικρή επί δυναστείας των Δε-Τόκκων (1357-1485), με έξοδα των περιοίκων, όπως αναφέρει η παράδοση, με την ανεύρεση στην εκεί αμμώδη παραλία μιας μικρής εικόνας της Θεοτόκου. Τιμήθηκε με το όνομα της Φανερωμένης, από τη φανέρωση της εικόνας της Μάνας του Θεού (Θεομήτορας). Καταστράφηκε με τους σεισμούς του 1953 αλλά ανοικοδομήθηκε ακολουθώντας την παλαιά του μορφή και κρατώντας το παλιό καμπαναριό του που δεν κατέρρευσε.

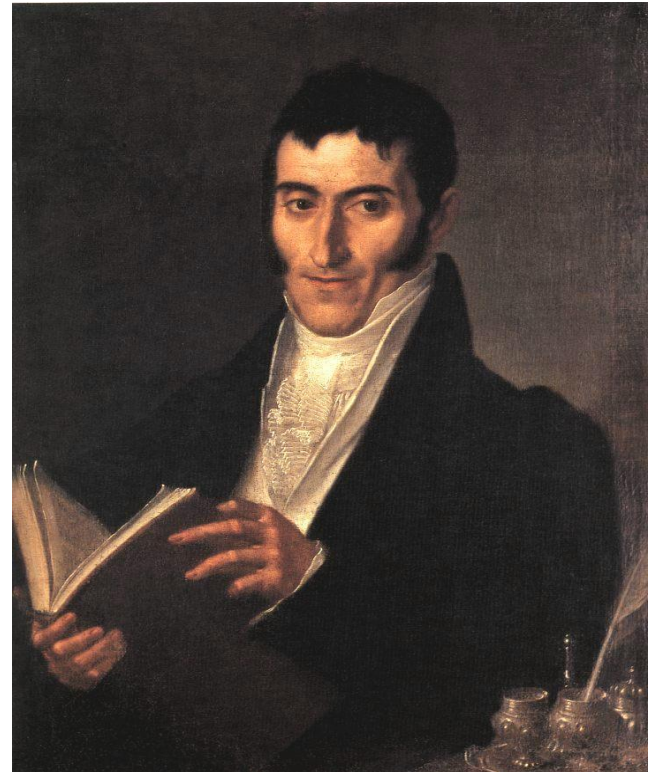
<http://www.zakynthos.gov.gr/zakynthos-island/site-seeings/naoi/ieros-naos-panagias-faneromenis.html>

Η ζωγραφική

Ο Νικόλαος Κουτούζης είναι βασικός εκπρόσωπος του ρεαλισμού και εισηγητής της **ψυχολογικής προσωπογραφίας** που στοχεύει στην ανάδειξη του εσωτερικού κόσμου του προσώπου.

Ο Κουτούζης ζωγράφιζε για όλες τις κοινωνικές τάξεις, και για τον λαό, τον οποίο δεν έπαυε να στηλιτεύει, όσο και την αριστοκρατία, τόσο με τη δύναμη του χρωστήρα του όσο και με την αιχμηρή του πένα.

Έργα του υπάρχουν στην Εθνική Πινακοθήκη και στο Μεταβυζαντινό Μουσείο Ζακύνθου

Προσωπογραφία λογίου (π. 1803).
Λάδι σε καμβά, 76 εκ. x 60 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη – Μουσείο
Αλεξάνδρου Σούτζου.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_an_erudite_by_Nikolaos_Koutouzis.jpeg

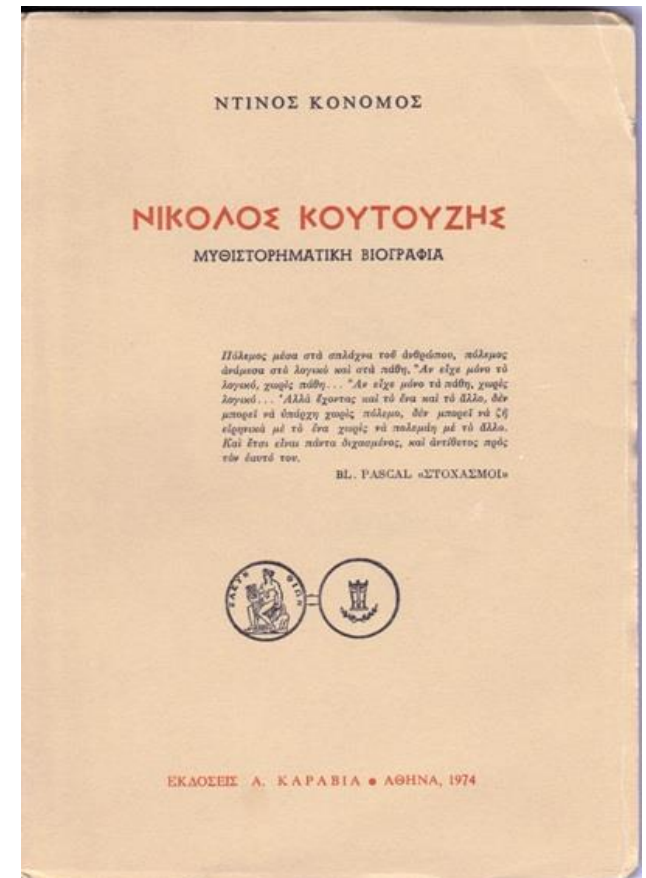
Η σατιρική ποίηση

Για τις ανάγκες της κοινωνικής αυτοάμυνας αλλά και εκείνης της επίλυσης των διαφορών του με τους συμπατριώτες του έγινε και σατιρικός ποιητής, ο σημαντικότερος μάλιστα της λογοτεχνικής σχολής των Επτανήσων.

Οι σάτιρες του για αιώνες παρέμειναν αδημοσίευτες, επειδή κανείς μελετητής του Κουτούζη δεν τόλμησε να τις φέρει στο φως.

Για πρώτη φορά δημοσιεύτηκαν, μαζί με άλλες, το 1988 στο περιοδικό *Περίπλους*, σε αφιέρωμα για τον Νικολό Κουτούζη και συγκεντρώθηκαν σε τόμο με τίτλο *Βωμολογικές σάτιρες*, το 1996.

http://www.snhell.gr/references/quotes/write_r.asp?id=174

*Όλοι βρίζουν τον Κουτούζη
που στ' αλήθεια πάντα σκούζει*

*Ο της Ζακύνθου λαός πάντοτε τυφλωμένος
ήτο και είναι εξ αρχής, και καταγελασμένος.*

«Στη Ζάκυνθο». Λίνος Πολίτης, *Ποιητική Ανθολογία*, Δ'.
Οι Φαναριώτες και η Αθηναϊκή Σχολή. «Δωδώνη», χ.χ. 19.

*Ο σάλιαγκας όταν βαλθεί να βγει απ' το καυκί του,
πρώτα βγάνει τα κέρατα, γιαμά την κεφαλή του.*

«Σε κερασφόρο». Γ. Θ. Ζώρας (επιμ.), *Ποίησις και
πεζογραφία της Επτανήσου*. Βασική Βιβλιοθήκη, 14.
«Αετός» Α.Ε., 1953. 86.

*Οι άνθρωποι οι ποταποί αν τύχει και πλουτίσουν
τους ευγενείς γυρεύουσι να τους καταβροχθίσουν.
Μάλιστα οι μαμούρηδες, ραφτάδες, τζαγκαράδες,
μπακάληδες, μπαρμπέρηδες λέγω και τακουνάδες,
και άλλοι οι ουτιδανοί π' ολίγο ν' ανεβούνε
σ' ένα σκαλί παραμικρό, ογρήγορα μεθούνε.
Και πάσχουν καθημερινώς για να καταπλουτίσουν
με αδικίες και ψευτιές, φλώριά να θησαυρίσουν.*

«Σάτιρα αντινεοπλουτική», 1-8. Γ.Θ. Ζώρας (επιμ.), Ποίησης και πεζογραφία της Επτανήσου. Βασική Βιβλιοθήκη, 14. «Αετός» Α.Ε., 1953. 86-87.

*Τούτος εις δολιότητα είν' έμπειρος κι ακνάτος,
συγχύσεων εφευρετής και πονηριά γεμάτος.
Και παρομοιάζει μ' άγαλμα έξωθεν χρυσωμένο
και έσωθεν μ' ακάθαρτα δαιμόνια στιβασμένο.*

«Σε ραδιούργο». Δημ. Μάργαρης (επιμ.), Ανδρέας Λασκαράτος. Σατιρικοί και ευθυμογράφοι. Βασική Βιβλιοθήκη, 23. «Αετός» Α.Ε., 1954. 45.

Η ιεροσύνη

Το 1770 αναμείχθηκε σε φιλονικία και μαχαιρώθηκε στο πρόσωπο. Για να καλύψει την ουλή που του άφησε η πληγή, άφησε γένια και χειροτονήθηκε ιερέας. Έγινε εφημέριος σε διάφορες εκκλησίες της Ζακύνθου, αλλά εχθροί του τον κατηγόρησαν για «ανάρμοστη συμπεριφορά και παραβίαση της ορθόδοξης τελετουργίας».

Εξαιτίας αυτής της κατηγορίας, δικάστηκε και παύθηκε από ιερέας το 1810.

Την 1η Φεβρουαρίου 1813 έγινε ανάκληση του Κουτούζη στην ιεροσύνη, όταν το άτομο που τον κατηγόρησε παραδέχθηκε την συκοφαντία.

Ο Κουτούζης αρνήθηκε να επιστρέψει στα καθήκοντά του και πέθανε μερικούς μήνες αργότερα. Θάφτηκε στην εκκλησία της Φανερωμένης, όπου και ιερουργούσε. Ως ιερέας διακρίθηκε για τη θεατρικότητα των τελετουργιών του και την επιτηδευμένη ατμόσφαιρα που δημιουργούσε, στολίζοντας με άνθη την εκκλησία.

Η σχέση του Κουτούζη με τον Σολωμό

Ο Σολωμός σε βρεφική ηλικία
(έργο του Κουτούζη,
περ. 1799-1800)

Όταν ο Κουτούζης αναστατώνει τη Ζάκυνθο με τις σάτιρές του, ο Σολωμός είναι όχι μόνο σε ξένο έδαφος αλλά και σε βρεφική ηλικία.

Όταν ο Σολωμός έρχεται στη Ζάκυνθο το 1818 ο Κουτούζης έχει ήδη κλείσει πέντε χρόνια ανεπίστροφης απουσίας. Όμως οι σάτιρές του είναι παρούσες. Παράλληλα, ανθίζει στη Ζάκυνθο πλούσια εγχώρια σατιρική παραγωγή την οποία ο ποιητής εκτιμά ιδιαίτερα. Έτσι γράφει τις πρώτες του σάτιρες για έναν περιspoύδαστο και άκακο «τσαρλατάνο», τον γιατρό Ροΐδη.

Το ιατροσυμβούλιο

Τέλος πάντων ήρθε η ώρα
Όπου εσπάρθηκε στη χώρα
Πως πεθαίνει τ' ανεπίδι
Του Δοτόρου του Ροΐδη.
Και ο Δοτόρος δεν αργεί,
Αμπονόρα την αυγή,
Το μπαστούνι του να βάλη
Αποκάτου απ' τη μασκάλη,
Και κουνώντας το κεφάλι
Και τα φρύδια, ευθύς αρπάζει
Το καπέλο και φωνάζει:
"Ah! Non voglio piu aspettar;
Θε να ιδώ, *cos'è sto affar.*
Δυο-τρεις-τέσσερεις-πέντε-έξι

Αμπονόρα και θα βρέξη
Così par... Μωρή κοπέλα,
Να μου φέρης την ομπρέλα
Είναι ινκόμοδο πολύ
Για το χέρι να κρατή
Την ομπρέλα... Μα θα πης,
Θέλεις κάλλιο να βραχής;

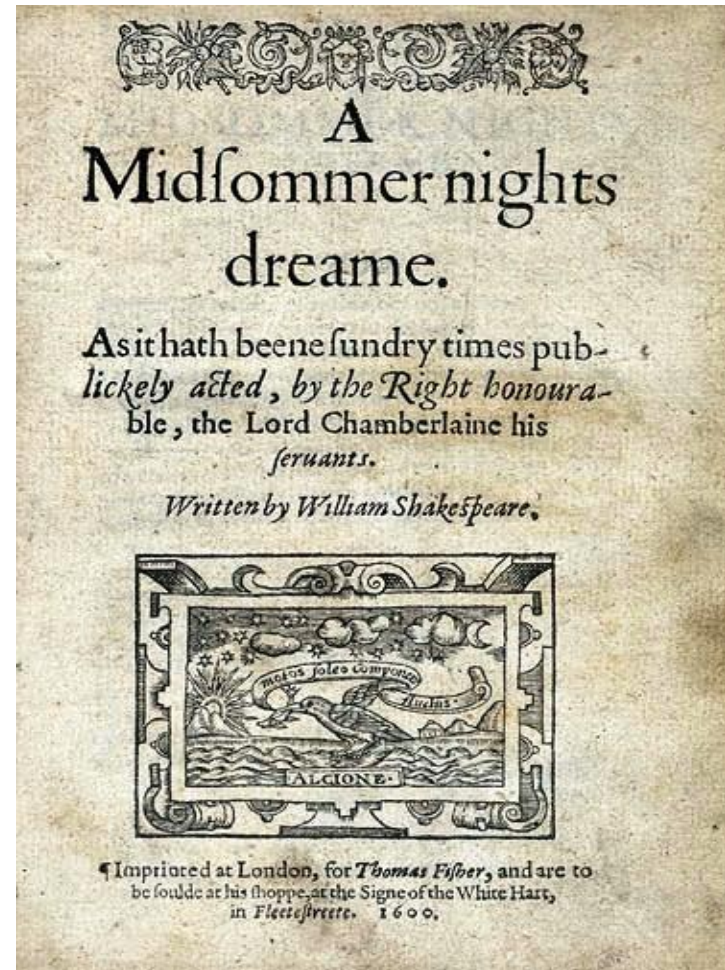
.....

.....
Διονυσίου Σολωμού, *Άπαντα*, τ. Α',
επιμέλεια-σημειώσεις Λίνου Πολίτη,
Ίκαρος, Αθήνα 1979, 277-287.

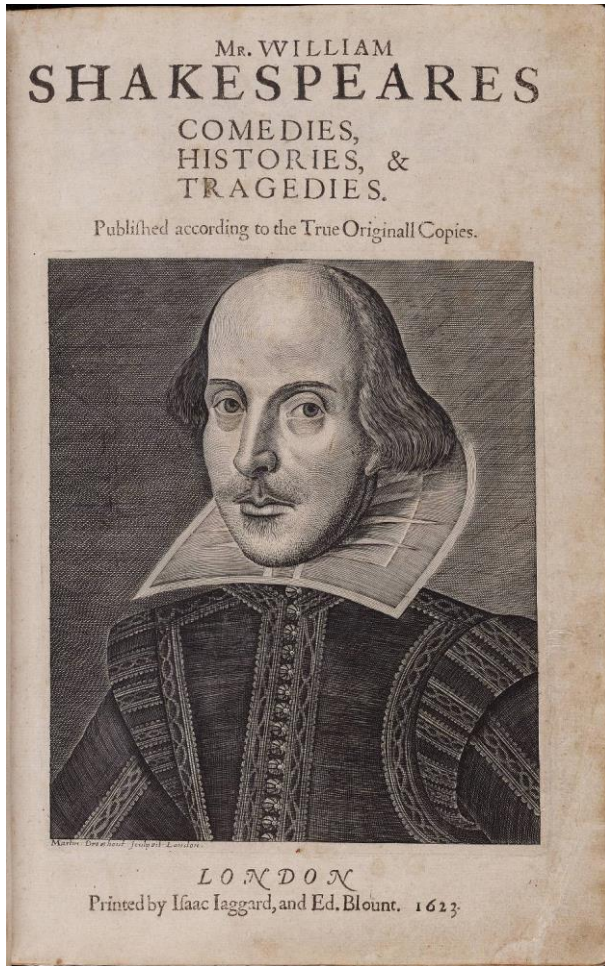
Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας (1595-1596)

*Now it is the time of night,
That the graves, all gaping wide,
Every one lets forth his sprite,
In the churchway paths to glide:
And we fairies, that do run
By the triple Hecate's team
From the presence of the sun,
Following darkness like a dream.*
(πρ. Ε', στ. 382-388)

[...]
*That you have but slemb' red here,
While these visions did appear.
And this weak and idle theme,
No more yielding but a dream.*
(πρ. Ε', στ. 427-420)

Ο Σολωμός πρώτος μεταφραστής του Σαίξπηρ στην Ελλάδα

- Διονύσιος Σολωμός, «Μίμηση του τραγουδιού της Δεσδαιμόνας» (πρώιμο)

- Προηγήθηκαν αλλά λανθάνουν δύο άλλες μεταφράσεις:

Ανδρέας Θεοτόκης, *Μάκμπεθ* (1819)
(αδημοσίευτο)

Γεώργιος Σακελλάριος, *Ρωμαίος και Ιουλία* (1879) (άφαντο)

- Αναφορές στον Σαίξπηρ στον *Διάλογο* (1824)

Γιώργος Βελουδής, *Διονύσιος Σολωμός. Ρομαντική Ποίηση και Ποιητική, Οι γερμανικές πηγές*, Γνώση, 1989.

Γιατί «Το όνειρο» είναι σοβαρή σάτιρα;

1. Ο σατιριζόμενος είναι δημόσιο πρόσωπο με πολιτική δραστηριότητα.
2. Ο τόνος της σάτιρας είναι σοβαρός
3. Η δομή του κειμένου είναι μελετημένη
4. Η γλώσσα είναι αποκαθαρμένη από ιταλικές λέξεις.

Έως τότε στόχος της σάτιρας του Σολωμού είναι η διασκέδαση, όπως τον όρισε ο Γουζέλης (1774-1843) στον πρόλογο του *Χάση*: «Ο σκοπός του πονήματος είναι ειλικρινέστατος. Ο σκοπός δεν είναι διά άλλο, πάρεξ διά ξεφάντωσιν των φίλων».

Ελένη Τσαντσάνογλου, «Διονύσιος Σολωμός», *Σάτιρα και πολιτική στην νεώτερη Ελλάδα*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα, 1979, 7-45.

Η σάτιρα: «Περίσσευμα λυρικής διανοήσεως» (Κωστής Παλαμάς)

Τα δύο απολύτως απαραίτητα
συστατικά της σάτιρας:
κριτική και χιούμορ

Στόχος:
η καταγγελία

Αφορμή:
**η αποκατάσταση της
δικαιοσύνης**

Κίνητρο:
η αισθητική της λειτουργία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΣΑΝΤΣΑΝΟΓΛΟΥ, ΕΛΕΝΗ, «Διονύσιος Σολωμός», *Σάτιρα και πολιτική στην νεώτερη Ελλάδα*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα, 1979, 7-45.

ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ, «Το γέλιο του Νικόλαου Κουτούζη και η «λυτρωτική» εμπειρία των ορίων», *Περίπλους* 17-18 (Άνοιξη-Καλοκαίρι 1988) 40-48.

ΚΩΣΤΙΟΥ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ, «Πίσω από το σατιρικό Όνειρο του Σολωμού», *Εκδοτικά και Ερμηνευτικά Ζητήματα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μνήμη Ελένης Τσαντσάνογλου, Πρακτικά Ζ' Επιστημονικής Συνάντησης, Υπεύθυνος Χ. Λ. Καράογλου, Θεσσαλονίκη, 1998, 277-291.

ΚΑΡΑΤΑΣΟΥ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ, «Τα σατιρικά ποιήματα του Σολωμού και η ιδιότυπη στόχευσή τους», *Πόρφυρας*, 133, 325-333.

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Κατερίνα Κωστίου, Τίτλος μαθήματος: «Ερευνητικά Ζητήματα Νεοελληνικής Φιλολογίας. Το κωμικό και η Ποιητική της Ανατροπής. Ενότητα 3: Σατιρικό προσώπιο: Το παράδειγμα του Διονύσιου Σολωμού».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1770/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

